

SYNODY I KOLEKCJE PRAW
Tom VI

Dokumenty synodów od 431 do 504 roku

Układ i opracowanie

Arkadiusz Baron

Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie

Henryk Pietras SJ

Akademia Ignatianum w Krakowie

Wydawnictwo WAM
Kraków 2011

WPROWADZENIE

1. ZAKRES CZASOWY, TEMATYCZNY I GEOGRAFICZNY

Tom szósty serii Synodów i Kolekcji Praw (SCL 6) stanowi kontynuację tomu pierwszego i czwartego pt. *Dokumenty synodów od 50 do 381 roku* (SCL 1) oraz *Dokumenty synodów od 381 do 431 roku* (SCL 4) i prezentuje synody Kościoła starożytnego zaczynając od roku 431. Ilość zachowanych tekstów synodalnych z dwóch dekad od Soboru Efeckiego do Soboru Chalcedońskiego oraz po nim aż do synodów symmachiańskich z początku VI wieku zamknęła czasokres obecnego tomu w latach 431-504. Zastosowaną cezurę uzasadniają względy tematyczno-praktyczne. Po pierwsze, synody te nawiązują do ustaleń i recepcji Soborów Efeckiego i Chalcedońskiego, ich akceptacji lub odrzucenia przez wspólnoty lokalne w ramach kontrowersji pochalcedońskiej. Po drugie, pod koniec V oraz w pierwszych latach VI wieku odbyła się seria ważnych synodów symmachiańskich, które w ten sposób znajdują się w jednym tomie.

W latach 431-451w pełni urzeczywistniła się świadomość soborowa, gdy biskupi szczególnie zaczęli podkreślać, że zachowują ustalenia z Nicei w 325 oraz z Efezu w 431 roku¹, a sobory w Efezie i w Chalcedonie uwieńczyły proces jej kształtowania odwołaniem się do poprzednich synodów ekumenicznych i do dokładnego ich wyliczania².

Lata 431-451 zdominowała kontrowersja chrystologiczna wokół osoby Eutychesa i monofizytyzmu. Przeważały synody Kościoła na Wschodzie, szczególnie w Konstantynopolu i w Efezie. Zachowały się dokumenty ważnych synodów z Konstantynopola z 8-22 listopada 448 oraz z kwietnia 449.

¹ Cf. Constantinopolis (448) oraz Ephesus (449).

² Cf. Chalcedon (451), *Definitio fidei* 3-5 (DSP 1, 214-217); Constantinopolis (553), *Sententia adversus „Tria capitula”* 13-14 (DSP 1, 266-267); Constantinopolis (680-681), *Terminus* 3-4 (DSP 1, 308-311).

Od 8 do 22 sierpnia 449 odbywał się w Efezie synod nazwany przez Leona Wielkiego „soborem zbójcekim”.

Na Zachodzie w okresie pomiędzy Soborem w Efezie i w Chalcedonie aktywność synodalna dotyczyła szczególnie Galii i Italii. Ok. 475 roku na synodzie w Galii sporządzono w oparciu o różne źródła tak zwane *Statuta ecclesiae antiqua*, które CollHisp przypisała synodowi plenarnemu dla Afryki w Kartaginie 8 listopada 399 roku (tzw. czwarty synod kartagiński). Cały ten okres 431-504 zdominowały praktycznie synody rzymskie. Zachowały się dokumenty synodów rzymskich lub fragmenty z 445 (w sprawie Hilarego z Arles); z 29 września 447 (w sprawie Kościoła sycylijskiego); z 449 roku, który to synod potępił synod zbójceki w Efezie; z 458 zatwierdzający Sobór Chalcedoński; z 12 listopada 462 (w sprawie Kościoła galijskiego); z 19 listopada 465 (dotyczący synodu w Tarragonie); z 470 (potwierdzający Sobór Chalcedoński). Synody z 28 lipca 484 oraz z 5 października 485 dotyczyły schizmy akacjańskiej oraz sprawy Akacjusza, a z 13 marca 487 powtórnie ochrzczonych w Afryce przez ariańskich Wandalów). Synod rzymski z 494/495 zachował tzw. *Dekret Gelazego*, a z 8-13 marca 495 rozstrzygnął sprawę Misena, który wysłany na Wschód przez papieża sprzeniewierzył swoją misję. Wspomnianą serię synodów rzymskich kończą w tym tomie synody symmachiańskie (z 1 marca 499; 6 listopada 501; 23 października 502 i z 503 roku).

Warto jeszcze wspomnieć o pierwszych zachowanych tekstach z synodów z Wysp Brytyjskich (w 449 roku oraz w latach 456-465) oraz synodów nestoriańskich w Lapat, Beit-Lapat (484) oraz w Persji (499).

W porównaniu z poprzednim tomem (SCL 4) największy kryzys działalności synodalnej dotknął z powodu inwazji Wandalów w 429 roku Kościół afrykański w Kartaginie³, którego biskupom udało się zbierać na synodach zasadniczo dopiero w VI wieku i to jedynie na obczyźnie lub w pomniejszych miejscowościach, jak na przykład w Byzacenie w 504 roku.

2. KRÓTKA HISTORIA WYDAŃ TEKSTÓW SYNODALNYCH ORAZ KOLEKCJI PRAW

Wszystkie znane dziś synody Kościoła w porządku alfabetycznym wymienia sześciotomowy słownik: *Dizionario dei Concili*, opracowany przez *Istituto Giovanni XXIII* Uniwersytetu Laterańskiego pod redakcją Pietro Pallazzini'niego i wydany w *Città Nova Editrice*, Roma 1963-1968, który ułatwia orientację w gąszczu danych na ten temat. Jednakże z punktu widzenia

³ Cf. SCL 4, VI et XII.

zarówno teologicznego, jak i historycznego, dla badacza może on stanowić jedynie punkt wyjścia, gdyż nie podaje w ogóle zachowanych tekstów synodalnych.

Podobnie monumentalna praca Hefelego i Leclerqa (zob. skróty: H.-L.), która omawia niemal wszystkie synody – przytacza jedynie ważniejsze fragmenty.

W ciągu wieków publikowano wielokrotnie teksty synodalne, zwykle razem z dokumentami odnoszącymi się do soborów powszechnych.

Z wcześniejszych edycji tekstów synodalnych należy wspomnieć między innymi: P. Crabbe, *Concilia omnia, tam generalia quam particularia*, t. 1-3, Coloniae Agrippinae 1551, wielokrotnie wznawiane, a także: *Polyanthea, seu coordinatio sacrorum canonum, opera ac studio Joannis Pauli Paravicini*, a wydane równocześnie w Pradze i w Wiedniu w roku 1708. Jest to przepracowane i w układzie alfabetycznym podane starsze dzieło: *Epitome Canonum Omnium Qui in Conciliis Generalibus ac Provincialibus, in Decreto Gratiani, in Decretalibus, in Epistolis, in Constitutionibus Romanorum Pontificum usque ad SS. D.N. Alexandri VII Annum Quartum Continentur*, Roma, 1659 i następne wydania z Wenecji i Kolonii. Wiek XVII przyniósł nowe wydania, takie jak: N. Coleti, *Sacrosanta Concilia ad regiam editionem exacta*, t. 1-23, Venezia 1728-1733, oraz monumentalne i do dziś najbardziej kompletne: G. D. Mansi, *Sacrorum Conciliorum nova et amplissima collectio*, t. 1-31, Venezia 1759-1798, reprint: Paris 1901-1927, kolejne tomy publikowano w XIX i XX wieku. Ostatni reprint wszystkich 53 tomów pochodzi z lat 1960-1962. Dzieło to i wielość jego wydań świadczy o tym, że w świadomości Kościoła kanony synodów były czymś ważnym i należało się do nich odnosić. Wydaje się, że kodyfikacja prawa kościelnego i ogłoszenie *Codicis Iuris Canonici* w 1917 przytępiły to zainteresowanie, gdyż kanoniści otrzymali poręczny zbiór praw, a badanie kanonów synodalnych pozostawili historykom.

Oprócz wielkich osiemnastowiecznych kolekcji, mających ambicje przedstawienia wszystkich synodów, przynajmniej greckich i łacińskich, gdyż synody wschodnie, które obradowały w innych językach, Europejczyków mniej interesowały, publikowano również wydania synodów regionalnych. W XVII wieku w trzech tomach J. Sirmond wydał *Concilia antiqua Galliae* (Paryż 1629), które to dzieło było poprawiane i uzupełniane aż do *Conciliorum Galiae tum editorum, tum ineditorum collectio*, przygotowane przez D. Labata (Paryż 1789). Wydania te zastąpili w naszych czasach C. Munier w CCL 148 i C. de Clercq w CCL 148a (Brepols, 1963). Ich tłumaczenie francuskie opublikowano w SCh 241 (J. Gaudemet, 1977), 353, 354 (Jean Gaudemet i Brigitte Basdevant, 1989.)

Podobnie synody hiszpańskie wydawane były wielokrotnie, począwszy od G. de Loays, *Collectio Conciliorum Hispaniae*, Madrid 1593. W obecnym tomie korzystaliśmy z ostatnich wydań, to znaczy: J. Vives, *Concilios Visigoticos e Hispano-Romanos* z 1963 roku, oraz: G. Martinez i F. Rodriguez, *La Colección Canónica Hispana* publikowana począwszy od lat sześćdziesiątych XX wieku. Synody symmachiańskie zamieszczone są według wydania Mommsena z MGH AA XII.

Synody syryjskie zebrane są w: J. B. CHABOT, *Synodicon Orientale ou Recueil de Synodes nestoriens*, Imprimerie Nationale, Paris 1902.

3. OBECNE WYDANIE

Podobnie jak w poprzednich tomach (por. SCL 1 i 4), podajemy tylko to, co synody rzeczywiście ustaliły. Na boku pozostawiamy obfitą korespondencję biskupów, cesarzy, prezbiterów i mnichów, jak również wtórne relacje różnych autorów, o których jedynie wspominamy. Naszym zamierzeniem było zwrócenie szczególnej uwagi na listy synodalne i posynodalne, kanony oraz formułowane wyznania wiary.

W niniejszym wydaniu podajemy teksty w takiej wersji, w jakiej były one przez wieki czytane i w jakiej weszły w prawodawstwo kościelne. Opieramy się głównie na starym wydaniu Mansi'ego, *Sacrorum Conciliorum nova et amplissima collectio*. Nowe wydania krytyczne, w których uwzględniono różne lekcje rękopisów, zasadniczo nie podają innego tekstu, opatrują go jedynie aparatem krytycznym. Uwzględniamy je w notach do naszego tekstu w tych nielicznych przypadkach, kiedy proponują odmienną lekcję, zmieniającą sens poszczególnych wypowiedzi. Głównym źródłem dla tych wydań jest kolekcja przypisywana Izydorowi z Sewilli.

Jeśli idzie o pisownię, to szanujemy ją w odniesieniu do wszystkich poszczególnych synodów, ujednolicając jedynie w danych tekstach złożenia typu adp-, które w naszym tekście = app- oraz ad- = ass-, inl- = inn-, inr- = irr- itd. Ponadto zamiast nielicznych charitas piszemy caritas, zamiast charissimus, carissimus. Podobnie w odniesieniu do imion biblijnych, zamiast na przykład rzadkiej wersji imienia Core piszemy powszechnie używaną Chore. W podanych powyżej przypadkach idziemy zasadniczo za wskazaniami wydań krytycznych, ale dotyczy to także tych tekstów, które znajdujemy jedynie w starszych wydaniach.

W naszym opracowaniu Czytelnik odnajdzie przypisy o podwójnej numeracji: cyfrowej i literowej. Cyframi arabskimi (1, 2, 3...) oznaczamy wszelkie odniesienia o charakterze technicznym, to znaczy do Biblii, do

źródeł tekstu, do starożytnych świadectw oraz do bibliografii. Przypisy te znajdują się na stronie z tekstem oryginalnym i chociaż zostały sporządzone w wersji łacińskiej, to jednak ze względu na charakter podanych w nich danych nawet Czytelnikowi nieznającemu łaciny nie przysporzą trudności w ich rozumieniu, a na pewno ułatwią korzystanie z naszego wydania również Czytelnikom nieznającym języka polskiego.

Noty oznaczone dużymi literami łacińskimi (A, B, C...) umieszczone są na stronie z polskim tłumaczeniem i zawierają zasadniczo wyjaśnienie skierowane do Czytelnika polskiego. Podajemy w nich między innymi problemy związane z właściwym rozumieniem stosowanych przez synody terminów, których niejednokrotnie nie można oddać w języku polskim w sposób jednoznaczny. Ponadto, staramy się w nich ukazywać szerszy kontekst zarówno historyczny i teologiczny, jak również prawny, rozpatrywanych problemów teologicznych, mając na uwadze przede wszystkim Czytelników i badaczy, którzy przecież nie zawsze muszą być zorientowani w poruszanej w danym miejscu problematyce. Mają więc one charakter pomocniczy i skierowane są szczególnie do Czytelników nie zajmujących się na co dzień tego typu sprawami.

Ukazanie ciągłości tradycji prawa skłoniło nas do podawania w przypisach odniesień do poprzednich synodów, a także do pierwszej średniowiecznej kodyfikacji prawa, jaką było *Decretum Gratiani* oraz *Decretalium Collectiones*, tworzące razem *Corpus Iuris Canonici*. Dla ułatwienia podajemy każdorazowo strony klasycznego wydania Aemiliusa Friedberga z Lipska (1879-1881). Podajemy też odniesienia do *Kanonów apostołskich*, które zostały opublikowane razem z *Konstytucjami apostołskimi* (cf. SCL 2), gdzie jak się wydaje zaistniały w Kościele jako ukształtowany zbiór prawa, ponieważ zbierają one najstarsze i wcześniejsze tradycje kanoniczne. W ten sposób Czytelnik zostaje poinformowany, że odnośny przepis może być wcześniejszy od danego synodu albo że zaistniałszy na nim, następnie pojawił się w zbiorze *Kanonów apostołskich*.

Prezentowane teksty uzupełniamy mapą oraz kilkoma indeksami tradycyjnie zamieszczanymi w tego rodzaju wydaniach. Na mapie zaznaczamy kolejne miasta i miejsca synodów omówionych w niniejszym tomie. Oprócz indeksu biblijnego, dokumentów kościelnych (sobory, synody, papieże, kolekcje praw), pisarzy, imion własnych oraz indeksu rzeczowego po polsku i po łacinie (odsyłamy w nim Czytelnika do poszczególnych synodów, a nie do stron książki), podajemy w języku łacińskim alfabetyczny wykaz odbytych synodów wraz z ich datami.

Dla Czytelników polskich zaraz na następnych stronach dołączamy także wykaz polskich nazw miejsc odbytych synodów wraz z ich łacińskimi odpowiednikami w układzie łacińsko-polskim oraz polsko-łacińskim.